

תורת הקורא

הערות ודיוקים, הלכות ומנהגים, פרפראות וחידושים, דיונים ובירורים, הקשורים בקריאת פרשת השבוע והמסתעף

גליון מס' 122

פרשת ויצא

ה"א תשע"ו

גליון זה יו"ל ע"י מערכת טעמי תורה.

תודה לכל העוזרים והמסייעים שגליון זה יראה אור.

© כל הזכויות שמורות, ניתן לצלם ולהדפיס כמות שהוא ללא שינוי.

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. תמייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

הערות, הארות, ביקורת, שאלות, רעיונות, וכן תרומות להשתתפות בהוצאות הגליונות, יתקבלו בברכה במערכת. כמו"כ אפשר לשלוח בקשה לקבלת הגליונות במייל. תמייל: tameytora@gmail.com פקס: 153775150494

דיוקים ודקדוקים

כ"ח י"א: מְרַאֲשֵׁתוֹ - יש להזהר שלא להבליע את האל"ף ולקרוא מְרַשֵׁתוֹ. וכן הוא להלן.

כ"ח י"ב: מְלֹאֲכִי - הלמ"ד בשווא נח, ויש להזהר שלא להבליע את האל"ף שאחריה ולקרוא מְלִכִי. וכן בכל מקום בו מנוקד שווא נח לפני אות גרונית, יש להזהר שלא תבלע האות הגרונית. ולהלן רשימת המילים בפרשה שיש להזהר בהן בזה: וְלִזְרַעְךָ. וְזָרַעְךָ. וּבְזָרַעְךָ. וַיְהִי. מְרָאָה. בְּלֶהָה. שְׁמֵעוֹן. הַמַּעַט. וְלֹא־רָצִי. אָרָעָה. וּבְהַעֲטִיף. מְלֹאֲךָ. וַיִּנְהַג. הַגִּלְעָד. שְׁבַעַת. וּבִאֲהָל. פְּשִׁעִי. גִּלְעָד. אֶתְהֶם.

כ"ח י"ג: אֶתְנַנָּה - התי"ו בדגש, והשווא נע.

כ"ח ט"ו: בְּכָל אֲשֶׁר־תִּלְךָ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים בְּכָל־אֲשֶׁר תִּלְךָ.

אֶעֱזָבְךָ - הזי"ן בקמץ קטן, והבי"ת בשווא נח.

אֶת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתִּי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֶת־אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי.

כ"ח ט"ז: מִשְׁנֶתוֹ - השי"ן דגושה, ובשווא נע. והקורא מְשַׁנְתּוֹ בשי"ן רפה ושווא נח, משנה משמעות².

יִדְעָתִי - העי"ן בשווא נח, ואין להבליעה ולקרוא יְדָתִי. או לקרוא יִדְעָתִי בקמץ העי"ן. וכן הוא להלן כ"ט ה': הִידְעָתֶם. יִדְעָנוּ. ולהלן ל' כ"ו, ל' כ"ט: יִדְעָתָהּ. ולהלן ל"א ו': יִדְעָתוֹ.

כ"ח י"ט: אֶת־שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֶת־שֵׁם הַמָּקוֹם־הַהוּא.

כ"ח כ': אִם־יִהְיֶה - יש לבטא את הה"א בשווא נח. ולא להבליעה ולקרוא יִיָּה, או לקרוא יִיָּה בחיריק הה"א. וכן הוא בכל שווא נח באות ה"א. וכן הוא להלן. וכן הוא להלן בתיבות: וַיְהִי. וְאֵלֶיָּה.

אֲשֶׁר אֲנִי הוֹלֵךְ - יש לנגן את שני המונחים כראוי, ואין להשמיט את המונח הראשון ולהטעים אֲשֶׁר־אֲנִי הוֹלֵךְ במקף³.

כ"ח כ"א: יָאֵלֶּהִם - האל"ף לא נשמעת, ונקרא לֵאלֶּהִים⁴.

כ"ח כ"ב: אֲשֶׁר תִּתֶּן־לִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֲשֶׁר־תִּתֶּן לִי.

עֲשֹׂר אֲעֹשְׂרֶנּוּ - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים עֲשֹׂר אֲעֹשְׂרֶנּוּ.

אֲעֹשְׂרֶנּוּ - השי"ן בדגש, והשווא נע.

כ"ט א': וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנִי־קָדֶם - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים וַיֵּלֶךְ אֶרְצָה בְּנִי קָדֶם.

והטעם לכך שנקודת המפיק באה רק בסוף תיבה, משום שבאמצע תיבה (כגון בתיבת יִקְרָא), ע"י שהאות מנוקדת בשווא יודעים שהיא נקראת, ולכן אין צורך בנקודת המפיק. ובסוף התיבה לא רצו לנקד בשווא, כנראה משום שיש תיבות המנוקדות בסופן בפתח גנובה ובמפיק יחד, כגון: גִּבְיָהּ, וַיְהִי, ואם היו מנקדים בשווא ולא בנקודת המפיק, היה צורך לנקד בניקוד כפול, גם בפתח וגם בשווא, וממילא היות שלא ניתן לנקד אות אחת בשני ניקודים שונים, המירו את סימון המפיק שבסוף תיבה משווא לנקודה בתוך האות.

ויש לציין, שישנם כ"י בהם כאשר יש חשש לבליעת הה"א בשגגה באמצע תיבה, מוסיפים את נקודת המפיק אף באמצע תיבה, ואע"פ שהיא מנוקדת גם בשווא, וכגון בכ"י לניגוד שמנוקד: בְּהֶשְׁמָה (ויקרא כ"ו מ"ג), פְּדָהָל (במדבר ל"ב כ"ח), וְהִדְּפָנוּ (שם ל"ה ב'). וכן בכ"י ששון 507 מנוקד פְּדָהָל. וכן כתב באור תורה שבספרים ספרדיים מנוקד בְּהֶשְׁמָה עם נקודת המפיק בה"א, והביא דבריו בקסת הסופר ח"ב.

¹ ענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה כ"ב.

² הכלל הוא, שבשם אדנות ואלקות, אם באה לפנייה אחת מהאותיות מש"ה, האל"ף נשמעת, ואם באה לפנייה אחת מהאותיות וכל"ב, אין האל"ף נשמעת, ואז יבוא במקום האל"ף מתג שמאריך מעט את תנועת הפתח או הצירי, ועל ידי זה מתארכת התנועה ונשמע כעין אל"ף (ויסמך, משה"ה מוציא וכל"ב מכניס).

³ מחמת קלות האות הגרונית במבטא, כאשר יש לפנייה אות המנוקדת בשווא נח, יש נטיה להשמיט את האות הגרונית מהמבטא, ולנקד את האות שלפניה בניקוד שלה במקום בשווא נח (כגון: מְלֹךְ במקום מְלֹאֲךָ, שְׁמוֹן במקום שְׁמֵעוֹן, וַיֵּג במקום וַיְהַג). וזה מצוי פעמים רבות, וצריך זהירות רבה מאד ע"מ לא להיכשל בזה. וכבר הזהיר על זה ביסוד ושוורש העבודה (שער שלישי פרק שני), והאריך שם להראות לעין כל את גודל קלקולי התיבות וחסרון האותיות במי שאינו נוהר לקרוא כראוי. וציין לדבריו בבאור הלכה (סימן ס"א, ד"ה ידגיש).

⁴ הכלל הוא שאחר מ"ם השימוש בא דגש (משום ש"ם השימוש היא במקום תיבת "מן", ולכן בא דגש אחר המ"ם, להשלים את הני"ן החסרה), וממילא הקורא כאן "מִשְׁנֶתוֹ" בשי"ן רפה, במקום "מִשְׁנֶתוֹ" בשי"ן דגושה, משנה משמעות מלשון מן שנתו ללשון משנה.

ואע"פ שבמדרש (בראשית רבה פרשה ס"ט סימן י') דרשינן ממשנתו מלשון משנה, פירוש זה הוא על דרך הדרש. ואע"פ שעל פי פשוטו של מקרא הכוונה מן שנתו, והדגש שבשי"ן מוכיח כן, מ"מ ניתן לדרוש גם שלא ע"פ הניקוד (כמבואר במאמר "פסיק טעמים").

⁵ והוא נהגה כמו מפיק ה"א שבסוף תיבה, כגון בתיבות: עֲמָה, אֶתָּה, וכדומה. וגם כאן באמצע תיבה הוא נקרא מפיק ה"א. ויש הטועים לחשוב שמפיק הוא דוקא הנקודה הבאה באות ה"א שבסוף תיבה, אך באמת מפיק פירושו מוציא, דהיינו שהה"א נשמעת ונהגית בשווא נח, אף אם היא באה באמצע תיבה, ודלא כמו במילה פְּדָהָצוּר (במדבר א' י') וכדו', ששם הה"א אינה נהגית כלל.

כ"ט ג': וְגַלְלוּ - הלמ"ד הראשונה בשווא נע. ואע"פ שיש ספרים המנקדים וְגַלְלוּ בחטף פתח, אין להגותו כפתח, אלא כשווא נע פשוט. וכן הוא בלמ"ד שלהלן ח': וְגַלְלוּ. ובר"ש שלהלן ל' כ"ז: וְיִבְרְכֶנִי. ובקו"ף שלהלן ל' ל"ח: בְּשִׁקְתוֹת.

כ"ט ה': הִידְעָתֶם - היו"ד רפה, ובשווא נח'.

כ"ט ו': בָּאָה - הטעם מלרע באל"ף, והוא לשון הווה. והקורא בָּאָה מלעיל משנה משמעות לשון עבר.¹

כ"ט ז': עֲסִיחָאָן - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אֶם באל"ף^ט. וכן הוא להלן.

כ"ט ח': קָן - יש להקפיד על הגייה נכונה של הה"א, שלא ישמע שקורא אֵין באל"ף. וכן הוא להלן.

קָנו - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא קָאו באל"ף^ט.

כ"ט ח': קָל־הַעֲדִים - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים קָל הַעֲדִים.

כ"ט ט': עוֹדָנוּ - הדלי"ת בסגול, והנו"ן בדגש, והוא לשון יחיד נסתר. והקורא עוֹדָנוּ בצירי ורפה, משנה משמעות לשון רבים המדברים על עצמם.^א

וְרַחֵל | בָּאָה - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו.²

בָּאָה - הטעם מלעיל בב"ת, והוא לשון עבר. והקורא בָּאָה מלרע משנה משמעות לשון הווה.^ח.

רָעָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָאָה באל"ף^ט.

כ"ט י"ב: וְיִבְרְכֶנִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים וְיִבְרְכֶנִי בְרָכָה.

כ"ט ט"ו: וְעִבְדֶּנִי - הדלי"ת בשווא נח, ולא בשווא נע³, למרות הקושי^ד. ויש להזהר שלא להבליעה בתי"ו שישמע כאילו קרא וְעִבְדֶּנִי. או לחלוקה לשתי מילים ולקורא וְעִבְדַּ תְּנִי. ואם אינו יכול לקורא בשווא נח בלי להבליע את הדלי"ת או לחלוקה לשתי מילים, עדיף לקוראה בשווא נע. וכן הוא להלן כ"ה, ל' כ"ו, ל"א ו': עֲבַדְתִּי. ולהלן ל"ד, ל' ב': יִלְדָתִי. ולהלן ל' כ"ו, ל' כ"ח, ל"א מ"א: עֲבַדְתִּיךָ. ולהלן ל"א ג': וְלִמְלֹךְךָ. ולהלן ל"א י"ג: מֶלֶךְךָ. ולהלן ל"א כ"ז: הַגְדָּתִי.

כ"ט ט"ז: וְלָלֶכֶן - יש אומרים שהלמ"ד הראשונה בשווא נע, ויש אומרים שהיא בשווא נח^ט. וכן הוא בלמ"ד שלהלן ל"א ד': וְלָלֶכֶה.

כ"ט י"ח: אֶעֱבֹדְךָ - הבי"ת בקמץ קטן, והדלי"ת בשווא נח.

¹ כמבואר בארוכה במאמר החטפים שחטף פתח זה הוא ניקוד מושאל הבא לסמן על שווא נע, ואינו חטף פתח ממש.

² עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

וכאן אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח רז"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

³ בתיבת "בָּאָה", כשהטעם מלעיל בב"ת היא לשון עבר, דהיינו שבאה כבר, וכשהטעם מלרע באל"ף היא לשון הווה, דהיינו שבאה עכשיו, וכמו שכתב רש"י בכמה מקומות (בראשית ט"ו י"ז, כ"ט ו', מ"ב כ"א, מ"ו כ"ו). ובאשל אברהם בוטשאטש (ס' קמ"ב) כתב שלפי זה אם קרא מלעיל במקום מלרע או להיפך, אולי הוא שינוי משמעות, וצ"ע בזה, עכ"ד. ובערוך השולחן (סימן תר"צ סעיף ב') כתב להדיא שאם שינה בענין, ומחזירין אותו. ולכאורה פשוט כדבריו.

^ט כתב בשו"ע (או"ח סימן נ"ג סעיף י"ב) שאין למנות כשליח ציבור מי שקורא אות אל"ף כאות עי"ן או אות עי"ן כאות אל"ף. ובמשנה ברורה שם (סקל"ז) הביא את דברי האחרונים, שכתבו שבמקום שכולם מדברים כך מותר.

אך אע"פ שבמקום שכולם קוראים כך מותר להעלותו כש"ץ כיון שכך רגילים באותו מקום, מ"מ לכתחילה ודאי ראוי ונכון להדר לקרוא כהוגן בהגיה הנכונה.

וכתב בערוך השולחן (סימן נ"ג סעיף י"ד, סימן ס"א סעיף ח'), שאע"פ שבמדינותינו אין בקיאים בחילוק שבין אל"ף לעי"ן, בכל זאת בקריאת שמע יש לדקדק להפרישם זה מזה, וכתב עוד (סימן ס"ב סעיף ב') שהמדקדק במצוות יראה לדקדק בזה הרבה בכל התורה, ושכרו גדול כשמדקדק בזה. וכל זה במקום שלא משתנה המשמעות, אך במקום שאם קורא שלא כראוי משתנה המשמעות, ראוי מאד להקפיד ולדקדק להגות כראוי.

^ד לקוראים בהגיה המבחינה בין צירי לסגול, אם לא ידגישו את האות, אע"פ שעשו שלא כדיון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת גם ללא הדגש ע"י הסגול. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין צירי לסגול, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י דגוש ורפיון האות, אם לא ידגישו, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^א וכבר כתב בשו"ת אורים גדולים (למוד כ', סימן ג' בדפ"ח) (לר' אברהם ישראל זאבי זצ"ל אב"ד בחרון, נפטר תצ"א, שו"ת זה מוזכר פעמים רבות בחיד"א וברע"א), שמי שינה וקרא תְּשַׁלְּחֵנוּ רפה במקום תְּשַׁלְּחֵנוּ בדגש, וכיוצא בזה, הרי שינה משמעות ויש להחזירו (כמו שכתב הרמ"א (או"ח סימן קמ"ב סעיף א') שבשינוי משמעה הענין מחזירין אותו), והוסיף שם שגער בשלוחי ציבור שלא דקדקו לקרוא בדגש. והובאו דבריו בכף החיים (סימן קמ"ב אות ט').

^ב הטעם מונח הוא טעם מחבר, ואילו הטעם מונח לגרמיה (שתמונתו כמונח רגיל, אלא שבא פסיק אחריו להודיע שהמונח שלפניו הוא המונח המפסיק) הוא טעם מפסיק, ובדרך כלל הוא בא לפני מונח רביעי (כגון: אֶתְּ-עֵשָׂב | יָדָעְךָ, וְלָלֶךְ | הוֹמֵשׁ עֲלֵה־אֶרֶץ), אך יש פעמים שבא גם לפני טעמים אחרים.

וכאשר בא מונח ואחריו פסיק, ואין אחריו מונח רביעי, יש להסתפק אם הוא מונח לגרמיה, או שהוא מונח רגיל אלא שבא אחריו פסיק (פסיק בא רק אחר טעם מחבר, ועניינו להורות על שהיה מועטת מסיבות שונות, אך לא מסיבות תחביריות של פיסוק וחזיר הענין, שהתחברו מתבטא בענין הטעמים בלבד, ולא ע"י שהיה בין התיבות).

וכדי לדעת איזה פסיק מורה על שהיה בפועל, ואיזה פסיק מורה שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה המפסיק, מונה המסורה את כל הפסיקים שבמקרא המורים על שהיה, וכל פסיק שאינו נמנה ברשימה זו, מוכח שהוא לגרמיה. ומזה שפסיק זה אינו נמנה ביניהם, מוכח שאינו אלא סימן שהמונח שלפניו הוא מונח לגרמיה ולא המונח המשרת (רשימה זו של המסורה מצויה בכתבי יד שונים של המקרא, וכן במערכת המסורה שבדפוס מק"ג (אות פ'), אך הרשימה שבמק"ג שניה ומבולבלת מאד לעומת הרשימות המצויות בכתבי היד).

וכלל נוסף ישנו (מובא בספרי המדקדקים העוסקים בכללי הטעמים, וכגון בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם), שכל מונח ואחריו רביעי, שיש פסיק ביניהם, לעולם המונח הוא מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו, פרט לפעם אחת בתנ"ך (בישעיה מ"ב ה': הָאֵל-ל' | הֵ) שהוא מונח ופסיק, ואינו מונח לגרמיה.

^ג ולא יתכן כלל שיבוא כאן שווא נע, שהרי אין שווא נע בא לפני דגש. וכל הטעם שהתי"ו דגושה, משום שלפניה שווא נח.

^ד הגיית הדלי"ת הרפה דומה להגיית האות זי"ן, ואין כל קושי להגותה בשווא נח לפני האות תי"ו, אך כיון שאצל האשכנזים והספרדים נשתכחה הגיית הדלי"ת הרפה, והוגים כל דלי"ת כמו הדלי"ת הדגושה בדגש קל, נוצר קושי להגותה לפני האות תי"ו (וראה מש"כ בזה בשו"ת פאת שדך ח"ב סוף סימן כ"ד).

^ט משום כלל הדומות. וענין זה מבואר בגליון פרשת נח תשע"ו הערה ב'.

בְּרַחֵל בִּתְּךָ הַקְּטָנָה - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפתא ולהטעים בְּרַחֵל בִּתְּךָ הַקְּטָנָה.

כ"ט כ"א: הֶבְהָה - הטעם מלרע בבי"ת.

כ"ט ל': עֲמָזוּ - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָמזו באל"ף ט'.

עוֹד שְׁבַע־שָׁנִים - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים עוֹד־שְׁבַע שָׁנִים.

כ"ט ל"ב: בְּעָנְיִי - העי"ן בקמץ קטן.

עֲתָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא אָתָה באל"ף ט'. וכן הוא להלן.

כ"ט ל"ג: וַיִּתְּנִלִּי גַם־אֶת־זֶה - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים וַיִּתְּנִי לִי גַם אֶת־זֶה.

ל' א': יִלְדָּה - היו"ד בקמץ גדול, והלמ"ד בשווא נע, והוא מלשון לידה. והקורא יִלְדָּה בפתח ושווא נח"ט, משנה משמעות ללשון נערה צעירה". וכן הוא להלן.

מָתָה - הטעם מלרע בתי"ו, והוא לשון הווה. והקורא מָתָה מלעיל משנה משמעות ללשון עבר"י.

ל' י"ג: אֶשְׁרֹנִי - השי"ן בדגש, והשווא נע.

ל' ט"ו: הַמַּעֲט - המ"ם רפה, ובשווא נח"ט.

גַּם אֶת־דּוֹדָאִי בְּנִי - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים גַּם אֶת־דּוֹדָאִי בְּנִי.

לָכֵן יִשְׁקָב עִמָּךְ - תיבת לָכֵן מוטעמת בפשטא ולא בקדמא.

ל' י"ח: יִשְׁשַׁכֵּר - השי"ן השניה לא נשמעת, ונקרא יִשְׁכָּרֵב.

ל' כ"א: יִלְדָּה - הטעם מלעיל ביו"ד כ"ב, והלמ"ד בשווא נע"י.

ל' כ"ז: חָן - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקרא כן בכ"ף.

ל' כ"ח: וַיֹּאמֶר - יש להקפיד לנגן את הטעם אתנחתא כראוי, ולא להוסיף טעם נוסף לפניו ולהטעים וַיֹּאמְרֵי.

^{טו} לקוראים בהגיה המבחינה בין קמץ לפתח, אם לא יגיעו את השווא, אע"פ שעשו שלא כדון, לא שינו משמעות, כיון שהמשמעות ניכרת עדיין ע"י הקמץ שביו"ד. אך לקוראים בהגיה שאינה מבחינה בין קמץ לפתח, שאצלם כל הבידול בין המשמעים הוא ע"י נעות ונחות השווא, אם לא יגיעו את השווא, יש לחשוש בזה לשינוי משמעות.

^י כבבראשית ל"ד ד': קח לי אֶת הַיִּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה.

^{י"א} וכמו שכתב כאן רשב"ם, וז"ל: מָתָה. טעמו למטה שהוא פועל להבא, אבל מָתָה עָלֵי רַחֵל (להלן מ"ח ט') טעמו למעלה שהוא לשעבר.

^{ט"ז} עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה שם מבואר שכאשר נשמט הדגש שאחר ה"א הידיעה (או אחת מהאותיות כל"ב המנוקדות בפתח להורות על ידוע), ואין מתג לפני השווא, השווא נח.

ואע"פ שהה"א כאן היא ה"א התמה ולא ה"א הידיעה, כיון שהיא מנוקדת בפתח כניקוד ה"א הידיעה (כגון: הַיָּמִים, הַיָּמִים), ולא בחטף פתח כניקוד ה"א התמה (כגון: הַשָּׁמַר, הַיָּצֵל), דינה כה"א הידיעה (והטעם שמנוקדת בפתח ולא בחטף פתח, משום שבתבינה זו האות שאחר ה"א התמה מנוקדת בשווא, ולא יכול לבוא חטף לפני שווא, ולכן השתנה ניקוד ה"א התמה מחטף פתח לפתח).

וכאן אין מתג לפני השווא, ומוכח שהאות שאחריה בשווא נח. ואע"פ שיש מעט ספרים עם מתג לפני השווא, ספרים אלו הלכו בשיטה אחרת שלא דקדקה בהנחת מתגים אלו, ולא באו להורות שהשווא נע (כמו שהוכיח ר"ה, עיין במאמר על השווא שאחר ה"א הידיעה הערה ה').

^כ הצירוף קדמא מהפך פשטא מצוי מאד במקרא, ולעומת זאת הצירוף פשטא מהפך פשטא הוא די נדיר, ומחמת הרגילות, ודמיון צורות הקדמא והפשטא, יש נטיה להטעים בקדמא ולא בפשטא.

^{כא} על פי כל המקורות מכל המדקדקים ראשונים ואחרונים, תיבת "יִשְׁשַׁכֵּר" יש בה קרי וכתבי, שנכתבת בשתי שינוי"ן, ונקראת "יִשְׁכָּר" בשי"ן אחת בלבד (כדעת בן-אשר בחילופי בן אשר ובן נפתלי, ובן העיר רב האי גאון שדעת בן-אשר, ובן כתבו אבן-עזרא (שמות א' ג'), רד"ק (דברי הימים א' ט"ו כ"ד), רמ"ה (מסורת סיני לתורה, שורש שבר), מאירי (קריט ספר, פרשת ויגש ופרשת ויחי), ובן נקט מנחת שם כאן, ובן נקטו שאר בעלי המסורה והדקדוק).

ובמעט קהילות נוהגים לקרוא "יִשְׁשַׁכֵּר", יש שקוראים כן רק בפעם הראשונה בלבד (בבראשית ל' י"ח), ויש שקוראים כן בחומש בראשית בלבד, ויש שקוראים כן עד פרשת פינחס בלבד, ויש שקוראים כן בכל המקרא. ואין מקור קדום למנהגים אלו, ונתחדשו בעקבות מה שכתב בספר נחלת יעקב (נדפס בשנת תמ"ו), שחידש ע"פ דברי אגדה שיש לקרוא "יִשְׁשַׁכֵּר". אך דבריו הם נגד דעת בעלי המסורה והמדקדקים ונגד המנהג, וכבר דחו גדולי המדקדקים האחרונים את דבריו מכל וכל (המכתב מאלוהי על האור תורה, המדקדק ר"ה, ר' שלמה דובנא, ר"ה, ועוד. ועיין עוד במאמר ר"ד יצחקי בקובץ צפונות י"ז).

^{כב} משום נסוג אחור. וענין זה מבואר בגליון פרשת בראשית תשע"ו הערה ג'.

^{כ"ב} ואע"פ ששווא הבא אחר הטעם הוא שווא נח, אפילו כשלפניו תנועה גדולה. כאשר הטעם נסוג אחור ממקומו, ובא אחריו שווא, השווא נשאר נע כדיון הרגיל אחר תנועה גדולה, שטעם שנסוג אחור אין כוחו כטעם לגבי זה, כיון שאינו מקום הטעם המקורי (מנחת שי בראשית י"ט ט', בשם פירוש הבושם פ"ג ד"ה אמנם).

^{כ"ד} כיון שהטעם אתנחתא בא כאן מיד בראש הפסוק ללא טעם נוסף לפניו, יש קצת מחסור בנגינה אם מטעימים אותו כאתנחתא רגיל, ומשום כך יש נטיה טבעית להוסיף טעם נוסף בהברות הקודמות. אך אין נכון לעשות כן, ויש לנגן את הטעם טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, נזכר שניגון אתנחתא זו

ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם, נזכר שניגון אתנחתא זו שונה מעט משאר אתנחתאות, שכתב (מעט לפני שער הורקא): ויתכן לבוא בראש הפסוק כמו וְהָיָה (יהושע ט"ו מ"ח), בְּמִדְבָּר (שם ס"א), וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵינוּ אֱמִי (בראשית י"ט ז). וזה הטעם יקרא מונח לפי שאתה מניחו בלי מתינה והנעה כי טוב.

וכן בספר "הורית הקורא" המיוחס לר' יהודה בן בלעם (והוא מהדורת הספר הארוך בכתב יד של "טעמי המקרא", קטע זה מובא בספר "כתר ארם צובה ניקוד וטעמים" עמ' 120) נאמר על האתנחתא: והקוראים יוסיפו בנעימתם אם היא בראש הפסוק.

ובכתב יד העוסק בדיני הטעמים המובא בספר המסורה (חלק ג' עמ' 51) נכתב: ודע כי האתנח כאשר הוא בראש הפסוק יתנגן כמו תלישא גדולה, חוץ ממקום אחד, והוא וַיִּשְׁקָעוּ (בראשית ל"ה ה').

ור' אליהו בחור בספרו טוב טעם (פרק ה', תמונת האתנח) כתב שיש קוראים לאתנחתא הבא בראש פסוק "סחפא" או "חספא". וכן בתשלום מקנה אברם (שער טעמי המקרא), ובערוגת הבושם (פרק כ"ד), קרא לאתנחתא באופן זה שבא בראש פסוק בשם "סחפא" (והוא דבריהם במנחת שי שמות ל"ג י"ד). וכנראה נתנו לו שם זה להדגיש שאין ניגון כאתנחתא רגיל שבא טעם לפניו שמכין את ניגון, אלא ניגון שונה מעט משאר אתנחתאות, אך לא באו לומר שאינו מפסיק כשאר אתנחתאות (ומה שכתבו מקנה אברם וערוגת הבושם שקראו לו עבד או קוץ שהוא פחות ממשנה נראה שכוונתם רק על שינוי נגינתו, ולא על פחיתות הפסוק, שהרי באמת הוא אתנחתא רגיל, ואף הניקוד משתנה על ידו כמו כל אתנחתא וס"פ, כגון וַיֹּאמֶר (בראשית כ"ד ל"ד) בפתח, ולא וַיֹּאמֶר בסגול, וכגון וַיִּשְׁקָעוּ (בראשית ל"ה ה') בקמץ, ולא וַיִּשְׁקָעוּ בשווא).

וכן בספר המסורה (חלק א' עמ' 658) מובאת רשימת מסורה המונה ומפרטת את הטעמים ושמותם (הרשימה פותחת במילים: אלה הטעמים ואלה שמותם, וכו') וביניהם נמנה הטעם: וַיֹּאמֶר - סַעְפָּא (זה מלבד הטעם אתנחתא המופיע גם הוא ברשימה זו).

ור"ה כתב (משפטי הטעמים דף ה' ע"ב בהערה) שיש לאתנחתא שמות נוספים, יש שקוראים לה חונה, או סחפא, או סעפא, או חספא, וכתב שראה בטוב טעם ובערוגת הבושם שכתבו שלא יקראו סחפא אלא לאתנחתא הבא בראש פסוק, אך מהמסורה מוכח שלא כדבריהם (שהמסורה במק"ג פרשת אחרי מוסרת על הפסוק עָרַת פִּלְקֶתָהּ לֹא תִגְלָה וַיִּקְרָא י"ח ט"ו) "כל סחופי בצירי", והיינו שאם מוטעם באתנחתא מנוקד תִּגְלָה בצירי, ואם מוטעם בשאר טעמים מנוקד תִּגְלָה בסגול. ומוכח מהמסורה שסחפא הוא שם לכל אתנחתא).

אך באמת סחפא הוא השם הבהלי לטעם אתנחתא, וכנראה אימצו שם זה לאתנחתא כשהוא בא בראש הפסוק רק כדי להודיע על שינויו משאר

נִקְבָּה - הנו"ן בקמץ קטן, והקו"ף בשווא נח, והוא לשון ציווי, שפירושו נִקְבּוּ. והקורא נִקְבָּה בקמץ גדול ושווא נע משנה משמעות לפועל עבר, שפירושו היא נִקְבָּה.

ל' ל': **וַיִּבְרָךְ** - הטעם מלעיל בבי"ת.

ל' ל"א: **מָה אֶתְּוֹלֵךְ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים מֶה-אֶתְּוֹלֵךְ.

אָרְעָה - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקרא אָרְעָה באל"ף^ט.

ל' ל"ד: **לֹא יְהִי כְדִבְרְךָ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להחליף בין המרכא והטפחא ולהטעים לֹא יְהִי כְדִבְרְךָ.

ל' ל"ה: **וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים** - יש להקפיד על הגיגון המחבר של התלישא קטנה, שלא ישמע כאומר: וַיִּסַּר בַּיּוֹם, הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים. אלא הכל ענין אחד: וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים^כ.

כָּל אֲשֶׁר-לָבָן בּוֹ - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים כָּל אֲשֶׁר-לָבָן בּוֹ.

ל' ל"ו: **רָעָה** - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא רָעָה באל"ף^ט.

ל' מ"א: **הַמִּקְשָׁרוֹת** - המ"ם רפה, ובשווא נח^י.

ל' מ"ב: **וַיִּהְיֶה-עִיף** - הבי"ת בשווא נח^י.

ל"א א': **אֵת כָּל־אֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ** - יש להקפיד לנגן את הטעמים במקומם הנכון, ולא להטעים אֶת־כָּל אֲשֶׁר לְאֶבְיָנוּ.

ל"א ו': **כָּכָל־כְּחִי** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים כָּכָל כְּחִי.

ל"א ז': **הִתַּל** - הטעם מלעיל בה"א.

וַהֲחִלָּף - החי"ת בחטף סגול. ואין לקרוא וַהֲחִלָּף בשווא נח.

ל"א י"ב: **עָשָׂה לָךְ** - הטעם מלעיל בעי"ן^{כב}.

ל"א י"ג: **בֵּית־אֵל** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים בֵּית אֵל.

מִשְׁחָף - יש להקפיד על הגייה נכונה של החי"ת, שלא ישמע שקורא מִשְׁכָּף בכ"ף.

ל"א כ"א: **וְכָל־אֲשֶׁר־לֹא** - יש להקפיד לנגן את הטעם כראוי במקף, ולא להשמיט את המקף ולהטעים וְכָל אֲשֶׁר־לֹא.

ל"א כ"ד: **הַשָּׁמֶר** - הטעם מלעיל בשי"ן, והמ"ם בסגול. ויתכן שאם קרא הַשָּׁמֶר מלרע נחשב לשינוי משמעות^{כג}. וכן הוא להלן.

ל"א כ"ה: **אָהָלָא** - יש אומרים שהאל"ף בקמץ קטן^{כד}. ויש אומרים שהאל"ף בקמץ גדול^{כה}.

ל"א כ"ח: **לִנְשֹׁק לְבָנִי וְלִבְנֹתִי** - יש להקפיד לנגן את הטעמים כראוי, ולא להטעים לִנְשֹׁק לְבָנִי וְלִבְנֹתִי.

ל"א כ"ט: **אָמַשׁ** | - מונח לגרמיה, ואינו מונח רגיל עם פסיק אחריו^{כז}.

אנתחנות, ולא שהוא באמת טעם אחר, וזו כוונת טוב טעם וערוגת הבושם, וממילא לא קשה על דבריהם מהמסורה.

^{כה} יש שכתבו (בית מקרא, דו"ה בהבנת המקרא דברים כ"ט ב') שכאשר באים כמה טעמים מחברים זה אחר זה, ראשון ראשון ויותר למילה שלאחריו, ולפי זה תיבת "בַּיּוֹם" מחוברת לתיבת "הַהוּא", ויותר מאשר תיבת "הַהוּא" מחוברת לתיבות "אֶת־הַתִּישִׁים". אך מקובל שאין הבדל כלל בין הטעמים המחברים, וכולם מחברים במידה זהה, ולפי זה כל התיבות במשפט "וַיִּסַּר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־הַתִּישִׁים" מחוברות אחת לשניה במידה זהה.

^{כו} ואע"פ ששורוק היא תנועה גדולה, ולכן השווא שאחריה נע, זה רק בשורוק הבא באמצע תיבה, אך שורוק בראש תיבה היא תנועה קטנה, משום שכל שורוק היא ניקוד האות שלפניה, ובראש מילה שאין אות לפניה, נקרא כאילו יש אל"ף לפניה (עיין מנחת שי בראשית א' י"ד), ומ"מ כיון שאין כאן שתי אותיות המנוקדות בניקוד השורוק, אלא אות אחת, לכן דינה כקבוצה, שהיא תנועה קטנה ולא כשורוק שהיא תנועה גדולה. ויש מקומות שהרבה טועים ומבטאים שווא נע אחר שורוק בראש מילה.

^{כז} כל תיבת השמר שבמקרא מוטעמת מלעיל והמ"ם בסגול, פרט לפעם אחת שמוטעמת מלרע והמ"ם בצירי (בישעיה י"ד: הַשָּׁמֶר וְהַשָּׁקֵט אֶל־תִּירָא). וניתן היה לומר שמשפט התיבה להיות מוטעמת בכל מקום מלרע, אלא שבשאר המקומות הטעם מלעיל משום שתיבת לָךְ כתובה אחר תיבת הַשָּׁמֶר, ולכן הטעם נסוג אחור (ואכן כך כתב המלבי"ם בישעיה שם).

אך באמת לא יתכן לומר כן, שאע"פ שברוב המקומות אכן כתוב הצירוף "הַשָּׁמֶר לָךְ", ובוזא אפשר לומר שהטעם נסוג אחור, תיבת "השמר" מוטעמת מלעיל גם במקומות בהם לא יתכן שהטעם נסוג אחור (כגון: הַשָּׁמֶר מִפְּנֵי שְׁמוֹת כ"ג כ"א), הַשָּׁמֶר מִפְּנֵי (מלכים ב' י' ט'), שלא יתכן נסוג אחור משום שהתיבה שאחריה אינה מוטעמת בראשה), ומוכח שמשפט תיבת "השמר" להיות מוטעמת מלעיל.

ובפירושו תיבת "השמר" שבישעיה המוטעמת מלרע, נחלקו המפרשים, רבינו סעדיה גאון פירש שהוא מלשון שמירה, כשאר "השמר" שבמקרא, אך דונש בתשובותיו לרס"ג (תשובה קכ"א) השיג עליו, שאיך יאמר "אל תירא" אחר שאמר "השמר", והוא כמו לומר "תירא" ואח"כ "אל תירא", ולכן כתב שהוא מלשון שמרים, כלומר שקוט על שמריך, והראיה, שהמילה מוטעמת מלרע

שלא כדרך המקרא.

והאבן עזרא בשפת יתר (סימן צ"א) כתב על דברי דונש שזמה שהמילה מלרע אין להוכיח שפירושה שונה, כי מנהג הנפעל להיות פעם מלעיל ופעם מלרע, ואין משפט לשון הקודש לעשות הפרש בטעמים אלא בשמות, ודברי דונש רחוקים מאד, עכ"ה. אך בפירושו (בראשית כ"ד ו') כתב וז"ל: כל "השמר" מלעיל מלשון שמירה, ואשר מלרע לשון שמרים, כמו "השמר והשקט", כטעם שקט הוא על שמריו, עכ"ל. ונראה שחזר בו ממה שכתב בשפת יתר. ורד"ק (ישעיה י"ד: שרשים שרש שמר) פירש ג"כ כדונש שמלרע הוא לשון שמרים, אך הביא שרס"ג פירש שהוא לשון שמירה, וכן תרגם יונתן, שהלא בכל מקום תרגם "אסתמר", ולא חילק בין מלעיל למלרע. והעולה מכל זה, שהקורא "השמר" מלרע במקום מלעיל, לדונש רד"ק ואב"ע בפירושו יש בזה שינוי משמעות, ולרס"ג ואב"ע בשפת יתר אין בזה שינוי משמעות, וכן נראה מתרגום יונתן.

^{כח} על פי הסברה הדקדוקית מסתבר יותר שהקמץ הוא קמץ קטן, שהלא חולם שמתבטל והופך לקמץ (דרך חולם להפוך לקמץ כאשר מתארכת המילה והתנועה מתרחקת מהטעם, כגון כגון פתל - כְּתִלְיָם, שוֹרֵשׁ - שְׁרָשִׁימָם), הקמץ הוא קמץ קטן. וכאן היה חולם במקור (בתיבת אָהָל), וא"כ כשהתבטל החולם והפך לקמץ, בפשטות הוא קמץ קטן. ועוד, שדרך האות הקודמת לחטף, להנקד בניקוד החטף. ומכיון שהאות הגרונית שאחר הקמץ מנוקדת בחטף קמץ קטן, מסתבר שהקמץ שלפניו הוא קמץ קטן.

ואמנם אין דרך קמץ קטן לבוא בהברה פתוחה, אך כאן ההברה סגורה במקורה, שהלא האות הגרונית היתה ראויה להנקד בשווא נח (אָהָל), ורק בגלל שדרך שווא נח באות גרונית להתרחב לחטף, הורחב השווא שבאות הגרונית לחטף קמץ ונפתחה ההברה. וכיון שבמקור ההברה היתה סגורה, דינה כהברה סגורה, ולכן יכול לבוא בה קמץ קטן.

^{כט} שהרי כתבו המדקדקים (ראה רד"ק מכתב ב' י"ב ותהלים פ"ו ב') שקמץ עם מתג הוא קמץ גדול, ואף כשנראה שע"פ משפט הלשון הוא אמור להנקד בקמץ קטן. וכן כתבו המדקדקים שאחר קמץ קטן יבוא תמיד שווא נח או דגש, וכאן שאין דגש אחר הקמץ הוא בהכרח קמץ גדול. וכך היא מסורת הספרדים שכל קמץ שאין אחריו שווא נח או דגש, הוא נהגה כקמץ גדול.

ל"א ל"א: מעמי - יש להקפיד על הגייה נכונה של העי"ן, שלא ישמע שקורא מאמי באל"ף*ט.

ל"א ל"ט: גַּנְבִּיתִי יוֹם וּגְנֵבִיתִי - הבי"ת בשווא נעל.

ל"א מ"ב: הִיָּה לִי - הטעם מלעיל בה"א*כב.

ל"א מ"ו: וַיֵּאָכְלוּ שָׁם - הטעם מלעיל ביו"ד*כב, והכ"ף בשווא נע*כג.

ל"א מ"ז: שָׁהֲדוּתָא - הטעם מלרע בתי"ו.

ל"א מ"ט: יָצָף - הטעם מלעיל ביו"ד.

ל"א נ': תַּעֲנֶנָּה - התי"ו בשווא נע, העי"ן בפתח, והנו"ן דגושה, והוא לשון עינוי. והקורא תַּעֲנֶנָּה בפתח ורפה, משנה משמעות ללשון עניה.

❖❖❖ ❖❖❖ ❖❖❖

❖ חילופי נוסחאות ❖

כ"ח ט"ז: וַיֵּאָמֶר / (וַיֵּאָמֶר)

בוקף גדול – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט, א"ד ל"א. ~ ובדפוס: ברויאר.

ברביע – בכתבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י דל"ב ס"יז, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג*ל, קסטור, קורן*ל.

ל' ט"ז: וַיֵּבֶא יַעֲקֹב מִן־הַשְּׂדֶה / (וַיֵּבֶא יַעֲקֹב מִן־הַשְּׂדֶה) / (וַיֵּבֶא יַעֲקֹב מִן־הַשְּׂדֶה)

במונת, וללא מתג וללא פסיק – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ח, ס"ו ס"ח ס"ט ס"י ג"א א"א א"ד א"ט. ~ ובדפוס: ברויאר.

במרכא, וללא מתג ובפסיק – בכתבי היד: ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יז, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, לטריס, גינצבורג.

במרכא, ובמתג וללא פסיק – בדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

במרכא, וללא מתג וללא פסיק – בדפוסים: רא"פ, קסטור.

ועיין הערה ל"ה.

ל' כ': יָבֵד / (יָבֵד)

הי"ן בצירי – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י. ~ ובדפוס: ברויאר.

הי"ן בסגול – בכתבי היד: ס"ב ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט ס"י ס"יז, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטור, קורן. ~ וכן דעת מנחת שילי*ל.

ל' מ': וַיִּשְׁתַּחֲוֶיָהּ / (וַיִּשְׁתַּחֲוֶיָהּ)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"ז. ~ ובדפוסים: קסטור, ברויאר. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם מקצת ספרים.

בקדמא – בכתבי היד: ט"ח, ס"ה ס"ח ס"י ס"יז, א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ט א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קורן. ~ וכן כתב בעין הקורא בשם רוב ספרים*ל.

ואינו כדרך המקרא, אך אם מוטעם וַיֵּאָמֶר בזקף, אינו חריג ומתקיים בו כלל זה.

לה הכלל הוא (מובא בדקדוקי הטעמים (בו"ש סעיף 21, דותן שער ט'). ובספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (שער הורקא). ובעין הקורא (בראשית ל"ו כ"ב). וכן בשאר הקדמונים ובמסורה) שכאשר יש יותר ממשותף אחד לזרקא, המשרת הסמוך לזרקא הוא מונח, אך כאשר יש פסיק או מתג בין המשרת האחרון לבין הזרקא, והמשרת שלפניו הוא קדמא, המשרת הסמוך לזרקא יהיה מרכא ולא מונח.

ובפסוק זה מופיע בספר החילופים חילוף בין בן אשר לבן נפתלי, שלבן אשר שהלכה כמותו מוטעם מן־הַשְּׂדֶה ללא מתג במ"ס, ולבן נפתלי מוטעם מן־הַשְּׂדֶה עם מתג במ"ס. וממילא, כיון שלשית בן אשר אין מתג בין המשרת לבין הזרקא, תיבת יַעֲקֹב מוטעמת במונת, ולשית בן נפתלי שיש מתג בין המשרת לבין הזרקא, תיבת יַעֲקֹב מוטעמת במרכא.

ויש ספרים המטעימים מן־הַשְּׂדֶה ללא מתג במ"ס, כשיטת בן אשר, אך מופיע פסיק בין המשרת לבין הזרקא, ולכן תיבת יַעֲקֹב מוטעמת במרכא, אך באמת פסיק זה אינו נמנה במסורה ברשימת הפסיקים שבספר בראשית, ומוכח שאין שם פסיק.

ובדפוסים רא"פ וקסטור מוטעם וַיֵּבֶא יַעֲקֹב מן־הַשְּׂדֶה במרכא וללא מתג וללא פסיק, ושיטה זו אינה מתאימה לכללים, שהלא אם אין מתג ופסיק, המשרת מוטעם במונת ולא במרכא (וכמו"כ בכ"י ס"ב מוטעם וַיֵּבֶא יַעֲקֹב מן־הַשְּׂדֶה במונת ופסיק, וגם שיטה זו אינה מתאימה לכללים, וכן בכתבי היד א"ה א"ו א"ח א"י מוטעם וַיֵּבֶא יַעֲקֹב מן־הַשְּׂדֶה במרכא וללא מתג וללא פסיק, וגם שיטה זו אינה מתאימה לכללים).

ל' בדבריו הביא את שתי השיטות, אך בדיבור המתחיל ניקד זָבֵד בסגול, ומוכח שכן הכריע למעשה.

ל' מחלוקת הספרים בענין ניקוד תיבה זו מובאת כבר ברד"ק (שרשים שרש ובר) שכתב שהי"ן בסגול ויש ספרים בצירי.

ל' כתב ברויאר (כתר ארס צובה והנוסח המקובל, עמוד 55-54) שיתכן שההטעמה וַיִּשְׁתַּחֲוֶיָהּ בקדמא היא טעות שנגרמה מוחמת הפסוק וַיִּשְׁתַּחֲוֶיָהּ עַל־יָדָאשׁ אֶפְרַיִם (לקמן מ"ח י"ד), בו תיבת וַיִּשְׁתַּחֲוֶיָהּ מוטעמת בקדמא, שכן אלה הם שני הפסוקים היחידים במקרא שתיבת וַיִּשְׁתַּחֲוֶיָהּ סמוכה בהם למהפך.

ל' הכלל הוא ששווא אחר תנועה גדולה הוא שווא נע, ואחר תנועה קטנה הוא שווא נח.

ובתנועת חיריק, כשהחיריק הוא חיריק מלא, דהיינו שכתובה אות יו"ד אחר החיריק, התנועה היא תנועה גדולה, וכשהחיריק הוא חיריק חסר, דהיינו שלא כתובה אות יו"ד אחר החיריק, התנועה היא תנועה קטנה.

וכן בתנועת שורוק-קובוץ, כשכתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, התנועה היא תנועה גדולה, וכשלא כתובה אות וי"ו אחר תנועת השורוק, מנוקד בקובוץ, והתנועה היא תנועה קטנה.

ויש מקומות שאע"פ שלא כתובה אות יו"ד אחרי החיריק או וי"ו אחר השורוק, התנועה נחשבת לתנועה גדולה, כיון שהתיבה היתה ראוייה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, אלא שבכתיב התורה פעמים רבות כתובות תיבות מלאות וחסרות שלא כמו הכללים, ולכן נכתב חיריק חסר ללא יו"ד או שורוק ללא וי"ו, אע"פ שראוי היה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, וכיון שעל פי הכללים ראוי היה להיכתב עם יו"ד או וי"ו, לכן השווא שאחר תנועות אלו הוא נע, ככל שווא הבא לאחר תנועה גדולה, ומשום כך הונח מתג לפני השווא להורות שיש להניע את השווא כיון שנחסרה כאן אות (כן כתב מנחת ש"י על תיבת גַּנְבִּיתִי (בראשית ל"א ל"ט), ועל תיבת לָלֵאָת (שמות כ"ד ד'), ובמאמר המאריך (סוף תירוצי חקירה ב'). והדברים מיוסדים על דברי רד"ק (מכלול צ"ח ע"א, ושם קל"ח ע"א, והביאו במנחת ש"י שמואל א' ו' ד') שכתב שגם כאשר תנועה גדולה נכתבת בכתב חסר, צריך לקרוא אותה כתנועה גדולה).

וכאן היה ראוי להיכתב גַּנְבִּיתִי בשורוק (כמו שכתוב לעיל ל' ג': גָּנוּב הוא אחי, בשורוק), ולכן, אע"פ שנכתב גַּנְבִּיתִי בכתב חסר, הנו"ן היא תנועה גדולה, וממילא הבי"ת שאחריה בשווא נע.

ל' אך בתרגום שם מוטעם וַיֵּאָמֶר ברביע, שלא כנוסח המקרא שבו (דוד כתבי היד להטעים את התרגום בטעמים בהם מוטעם הפסוק). וצ"ע.

ל' ובמסורה שם נמסר עליו "אשכחית וַיֵּאָמֶר". דהיינו שהסופר מצא ספרים בהם מוטעם וַיֵּאָמֶר בזקף גדול.

ל' ובגליון כתב "ביריחו וַיֵּאָמֶר וכן בספרים אחרים". דהיינו שבספר הנקרא ספר יריחו, וכן בספרים נוספים, מוטעם וַיֵּאָמֶר בזקף גדול.

ל' כתב ברויאר (כתר ארס צובה והנוסח המקובל, עמוד 51) שבדרך כלל מילת אמירה מופסקת בטעמה מן המשפט הראשון של המאמר (דהיינו שההפסק הגדול במשפט הוא אחר מילת האמירה), בפסוק זה, אם מוטעם וַיֵּאָמֶר ברביע, אין מתקיים בו כלל זה

ל"א מ"ג: לִי-הוּא / (לִי הוּא)

במקף – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ו ס"י ס"א
סט"ו, א"ד א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, לטריס, גינצבורג^מ, קסוטו,
ברויאר.

במונת – בכתבי היד: ס"ה ס"ז ס"ח ס"ט סי"ב סי"ג סי"ד סט"ו סי"ז, א"א
א"ב א"ג א"ה א"ו א"ח א"ט. ~ ובדפוסים: רוו"ה, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ל"א מ"ז: וַיַּעֲקֹב / (וַיַּעֲקֹב)

הי"ד לללל מונח – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה
ס"ו ס"ז ס"ט ס"י ס"יא ס"יג ס"טז ס"יז, א"ב א"ג א"ד א"ו א"ח א"ט. ~
ובדפוסים: גינצבורג, קסוטו, ברויאר.

היו"ד במונת – בכתבי היד: א"א א"י. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא. ^{מה}.

הח"ת בשווא נח והמ"ס בצירי – בכתבי היד: טא"ס ט"ב ט"ג ט"ד ט"ו ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג^ל ס"ד ס"ט ס"י ס"יא ס"יב ס"יג ס"יד ס"טו ס"טז ס"יז. ~ ובדפוסים: רא"פ, לטריס, קסטו, ברויאר. ~ וכן כתב רד"ק^ב. ~ וכן כתבו אור תורה ומנחת שימא.

החיות בשווא נח והמ"ם בסגול – בכתיבי היד: ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח ס"ט א"ד. ~
ובדפוס: מק"ג. ~ וכן כתב ר' יהודה בן בלעם^{מב}. ~ וכן משמע מדברי ר' משה
הנקדן^{מב}.

החיות בחטף פתח, והמ"ם בסגול – בכתבי היד: א"א א"ב א"ג א"ה א"ו א"ח
א"ט א"י. ~ ובדפוסים: רוו"ה, גינצבורג, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

ל"א א ל"ג: בְּאֵהָל יַעֲקֹב | / (בְּאֵהָל-יַעֲקֹב |)

במרכא – בכתבי היד: ט"ב ט"ג ט"ו ט"ז ט"ח, ס"א ס"ב ס"ג ס"ד ס"ה ס"ו ס"ז ס"ח
ס"ט ס' ס"י ס"כ ס"ל ס"מ ס"נ ס"ס ס"ע ס"פ ס"ק ס"ר ס"ש ס"ת ס"י
ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י ס"י
ברויאר.

במקף – בכתבי היד: א"ג א"ט. ~ ובדפוסים: מק"ג, רא"פ, רוו"ה, לטריס, גינצבורג, קסטוט, קורן. ~ וכן הוא בעין הקורא.

לא כתב מאומה, אך מסתבר יותר שגם לשיטתו החי"ת מנוקדת בשווא נח כשיטת רוב הספרים.

מג שכתב (דרכי הניקוד וההגיגות, ד"ה ואדבר על הדגש) שהדגש מבטל את ניקוד הצירי, שלפניו והופכו לסגול, ומנה שם כמה יוצאים מן הכלל בהם בא דגש אחר צירי, וזוהו שלא מנה את תיבת לִיחְמָנָה בין המילים בהם בא דגש אחר צירי, נראה שסבר שהמ"ם מנוקדת בסגול ולא בצירי. ולגבי ניקוד החי"ת לא כתב מאומה, אך מסתבר יותר שגם לשיטתו החי"ת מנוקדת בשווא נח כשיטת רוב הספרים.

מד' ובגליון ציין שספרים אחרים מוטעים לי הוא במונח.

מה לגבי מונח הבא בחיבה המוסעמת בזקף קטן, הכלל הוא שאם יש בחיבה מקום הראוי למתג, שלא באות הראשונה, יבוא מונח תמורת המתג, אך כאשר הדקף בא אחר חטף, והתנועה הראויה למתג היא לפני החטף, ומנוקדת בניקוד החטף, לא יבוא מונח במקום המתג (טעמי המקרא לר"ם בירדא, עמ' 101-102).

ולכן כאן אע"פ שהאות שלפני החטף ראויה למתג, לא יבוא מונח תמורתו.

לֹט נראה שיש סימני מחיקה של סגול שהיה תחת המ"ם ותוקן לצירי.

^מ במכלול (דף ל"ד ע"ב) כתב רד"ק שנמצא בספרים מדויקים לַיְחְמָנָה המ"ם בצירי, ובהמשך הספר (דף צ"ב ע"ב) כתב שהמ"ם בתיבת לַיְחְמָנָה מנוקדת בצירי שלא כמנהג (ובדף ל"ג ע"א הזכיר חיבה זו בדרך אגב, והיא מנוקדת לַיְחְמָנָה בסגול, אך ניקודה זה הוא של המדפיס, ואין לסמוך על הניקוד שם אלא כשהתייחס רד"ק בפירושו לניקוד). ולניקוד החי"ת לא התייחס רד"ק כלל, אך כיון שבכל הספרים המנקדים את המ"ם בצירי החי"ת מנוקדת בשווא נח, ניתן לשער שרד"ק התכוון לניקוד לַיְחְמָנָה שהחי"ת בשווא נח והמ"ם בצירי.

^{מא} באור תורה כתב שהמ"ם בצירי. ובמנחת שי כתב שהמ"ם בצירי בספרי ספרד ובדפוס קדמון וכן כתב רד"ק. ולניקוד החי"ת לא התייחסו אור תורה ומנחת שי כלל, אך כיון שבכל הספרים המנקדים את המ"ם בצירי החי"ת מנוקדת בשווא נח, ניתן לשער שהתכוונו לניקוד לַיְחֲמָנָה שהחי"ת בשווא נח והמ"ם בצירי, ואכן כך ניקד מנחת שי בדיבור המתחיל.

מב בספר טעמי המקרא המיוחס לר' יהודה בן בלעם (לפני "שער על דיבור השואו") כתב שכל תיבה המסתיימת ב"נה" מנוקד בסגול לפניו, כגון אִינָהּ, אֶעֱשֶׂנָּה, ליחמנָה. ומוכח שלשיתו המ"ם מנוקדת בסגול. אמנם, לגבי ניקוד החי"ת